

STICHTING WERKGROEP ROOFVOGELS NOORD EN OOST NEDERLAND

Jaarverslag 1988

Inleiding

Zoals gebruikelijk ligt voor u weer een jaarverslag. In 1988 is er bestuurlijk het een en ander veranderd; de werkgroep is officieel een stichting geworden op 29-12 1988. Bert Takman trok zich terug, de stichting staat nu onder voorzitterschap van Johan Krol.

Door de verzelfstandiging van de provinciale afdelingen van de werkgroep is besloten tot een andere opzet van het verslag. Werden voorheen alle gegevens op één punt verzameld en verwerkt, in 1988 werd het materiaal door de coördinatoren omgezet in een provinciaal verslag. De provinciale verslagen werden samengevoegd, vandaar het wat minder uniforme uiterlijk. De verslagen van de coördinatoren uit Groningen en Friesland gaan vooral in op het broedsucces terwijl in de bijdrage uit Overijssel meer de nadruk wordt gelegd op de verspreiding van de roofvogels. Jan Schipperijn en Albert Seubring verzorgden het deel over de dode vogels. Dit geeft hier en daar wat overlap met andere delen van het verslag. Door vertraging in de ver- en bewerking van de gegevens ontbreekt een verslag uit Drenthe. Dit manco zal volgend jaar echter ruimschoots worden gecompenseerd door het uitkomen van een boek over roofvogels, gebaseerd op Drentse gegevens over de periode 1984 t/m 1988, maar daarover meer op pagina... In de meeste provincies komt men tot de conclusie dat de roofvogels het afgelopen jaar goed hebben geboerd. Vooral de resultaten van de Buizerd steken positief af tegen de resultaten van voorgaande jaren. Vermoedelijk is het goede broedseizoen vooral te danken aan de zachte winter van 1987/88.

In Friesland en Drenthe lijkt de vervolging wat te zijn toegenomen, iets wat deels is toe te schrijven aan het ontdekken van nieuwe vervolgingshaarden. Op enkele van oudsher bekende "zwarte plekken" was echter sprake van een kentering ten gunste van de roofvogels.

In 1989 zullen er enige veranderingen worden doorgevoerd in de ringwerkzaamheden van de werkgroep. Voor zover mogelijk zal in alle gebieden weer worden geringd met dien verstande dat plaatselijk een andere ringer dan in 1988 actief kan zijn. Een oproep voor 1989 die vooral uitgaat naar de Drentse medewerkers houdt verband met de postduivenhouderij. Nog steeds heerst onder een aantal duivemelkers de opvatting dat de Havik een bedreiging vormt voor hun kampioenen.

Door alle postduiveringen te verzamelen kan worden nagegaan welke duiven worden geslagen en waar deze duiven vandaankomen. Met dit materiaal moet het mogelijk zijn, de klachten van de duivenhouders te ontzenuwen. Per ring het liefst ringnummer, jaartal, vindplaats en vinddatum noteren.

Alvast bedankt voor de moeite en een goed broedseizoen toegewenst.

Groningen

Lex Tervelde

De provincie Groningen is in 1988 niet geheel gebiedsdekkend geïnventariseerd. De lege plekken zijn; de gehele Noordkust tot aan het Eemskanaal en het Zuidelijk Westerkwartier. Het Oldambt, de omgeving van Westerwolde en de omgeving van Haren zijn wel geïnventariseerd. De opbrengst uit deze gebieden is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1. Aantallen en broedsucces van de verschillende roofvogelsoorten in 1988.

soort	aantal territoria	aantal jongen bekend	aantal jongen	jongen/ geslaagd nest
Br.kiekendief	23	7	17	2.4
Buizerd	22	13	24	1.8
Havik	10	5	15	3.0
Sperwer	16	9	32	3.5
Torenvalk	17	7	34	4.8
Boomvalk	5	2	5	2.5

Hieronder volgt een kort overzicht van wat er zoal misging.

Bruine kiekendief In één nest werden 5 eieren kapotgetrapt terwijl uit een ander nest 5 eieren spoorloos verdwenen.

Buizerd Bij Doem es (Vlagtwedde) werd een nest doorgeschoten.

Sperwer Te Midwolda werden door jeugd de jongen van het nest gehaald.

Bij de nesten van de andere soorten werden geen overtredingen vastgesteld.

FRIESLAND

Johan Krol

tabel 1. Havik
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri toria.	aant. suc.	% suc	pulli.	per suc. nest.	per terri torium
Ravenswoud	4	2	50	6(n=2)	3.0	1.5
Appelscha	5	4	80	12(n=4)	3.0	2.4
Oldeberkoop	6	3	50	10(n=3)	3.3	1.7
Lindevallei	5	4	80	10(n=4)	2.5	2.0
Oranjewoud	2	2	100	6(n=2)	3.0	3.0
Beetsterzwaag	1	0	0	0(n=0)	0.0	0.0
Bakkeveen	7	4	57	12(n=4)	3.0	1.7
Overig	6	4	67	?	?	?
totaal	36	23	64	56(n=19)	2.9	1.6

De havikstand in Friesland lijkt zich te hebben gestabiliseerd. De gemiddelde legselgrootte was 3.25(n=4). Het broedsucces kwam overeen met dat van voorgaande jaren. De verdeling mannetjes/vrouwtjes onder de jongen was in 17 nesten 1:0,9. Wederom zeer opvallend is het lage aantal havikterritoria rondom Beetsterzwaag en het opnieuw mislukken van de broedpoging. Het gebied biedt o.i. dezelfde mogelijkheden als bijvoorbeeld Appelscha of Bakkeveen, gebieden die beide kleiner van oppervlak zijn en respectievelijk 5 en 6 broedparen herbergen met een goed broedsucces. Er zullen pogingen in het werk worden gesteld om in samenwerking met de terreinbeheerders te komen tot een intensieve gebiedsdekkende inventarisatie. Dit om te zien of de tot nu toe gepresenteerde cijfers een juist beeld geven en zo ja wat een oorzaak van de afwijkende situatie ten opzichte van overig Friesland kan zijn.

tabel 2. Buizerd
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri- toria.	onbek. suc.	% suc.	% suc	pulli	per suc nest	per terri torium
Ravenswoud	4	0	3	75	6(n=3)	2.0	1.5
Appelscha	4	0	4	100	6(n=3)	1.5	1.5
Oldeberkoop	11	1	7	64	21(n=4)	3.0	1.9
Lindevallei	8	0	4	50	8(n=4)	2.0	1.0
Oranjewoud	6	0	6	100	14(n=6)	2.3	2.3
Beetsterzwaag	10	0	10	100	24(n=10)	2.4	2.4
Bakkeveen	14	0	10	71	25(n=10)	2.5	1.8
Gaasterland	2	0	1	50	2(n=1)	2.0	1.0
Eernewoude	4	0	3	75	8(n=3)	2.7	2.0
Overig	12	1	10	83	13(n=6)	2.2	1.1
totaal	75	2	58	77	127(n=50)	2.5	1.7

De buizerdpopulatie in Friesland lijkt licht te groeien. Vorig jaar werden 67 territoria vastgesteld. Het toch al hoge percentage (72%) succesvolle broedpogingen in 1987 gaf nog een stijging te zien naar 77%. Ook het gemiddeld aantal jongen per succesvol nest en per territorium is aan de royale kant; 0.5 jong per succesvol broedgeval meer dan het gemiddelde van Noord-Nederland in '87. Illustratief hiervoor is het feit dat de nestcontroleurs voor het eerst nesten met 4 jongen aantroffen, 2 bij Beetsterzwaag en 1 bij Oldeberkoop. Helaas is ook naar de negatieve kant een ontwikkeling te melden. Voor het eerst sinds enkele jaren is weer met hagel geschoten op roofvogelnesten (zie tabel 9). Twee buizerdparen werden het slachtoffer. Bij Nijeholtpade sneuvelde 1 jong, bij Bakkeveen 2 jongen. Bij Bakkeveen werd slechts 1 alarmerende vogel gezien na de overtreding.

tabel 3. Sperwer
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri- toria.	suc.	% suc	pulli	per suc nest	per terri- torium
Ravenswoud	1	1	100	5(n=1)	5.0	5.0
Appelscha	0	-	-	-	-	-
Oldeberkoop	1	1	100	5(n=1)	5.0	5.0
Lindevallei	1	1	100	?	?	?
Oranjewoud	9	9	100	30(n=8)	3.8	3.3
Beetsterzwaag	3	3	100	10(n=3)	3.3	3.3
Bakkeveen	6	4	67	15(n=4)	3.8	2.5
Overig	1	1	100	4(n=1)	4.0	4.0
totaal	22	20	91	69(n=18)	3.8	3.1

Het gevonden aantal sperwerterritoria geeft een terugval te zien van 26 territoria in 1987 naar 22 dit jaar. Daarbij dient te worden aangetekend dat de zoekintensiteit de realiteit van dit beeld zeer waarschijnlijk vertroebeld. Het ongewoon hoge percentage succesvolle broedsels bevestigt dit vermoeden. Waarschijnlijk worden later in het broedseizoen vooral de succesvolle broedparen ontdekt en zou een intensievere inventarisatie vroeg in het seizoen meer (mislukte) broedpogingen opleveren.

tabel 4. Torenvalk
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri- toria	onbek. suc.	% suc.	pulli	per suc nest	per terri- torium	
Ravenswoud	1	0	1	100	4(n=1)	4.0	4.0
Oldeberkoop	3	0	3	100	11(n=3)	3.7	3.7
Lindevallei	3	0	2	66	9(n=2)	4.5	3.0
Oranjewoud	7	1	6	86	23(n=6)	3.8	3.3
Beetsterzwaag	1	0	1	100	5(n=1)	5.0	5.0
Gaasterland	4	0	4	100	17(n=4)	4.3	4.3
Oldelamer	2	0	2	100	?	?	?
Eernewoude	1	1	0	?	?	?	?
Oldeboorn	3	0	3	100	12(n=3)	4.0	4.0
Makkum	4	4	0	?	?	?	?
Ameland	6	0	6	100	30(n=6)	5.0	5.0
Overig	21	1	18	86	82(n=18)	4.6	3.9
totaal	56	7	46	82	193(n=44)	4.4	3.4

Het aantal territoria in Friesland gaf in 1988 bijna een verdubbeling te zien. Van 33 in '87 naar 56 dit jaar. Waarschijnlijk speelt ook hier de zoekintensiteit een belangrijke rol. Laten we hopen dat er iets van realiteit in de waarden zit want dat zou betekenen dat het weer iets beter gaat met deze kleine muizenvangers.

tabel 5. Boomvalk
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri- toria.	onbek. suc.	% suc.	% suc	pulli	per suc nest	per terri- torium
Oranjewoud	3	0	2	66	?	?	?
Bakkeveen	1	0	1	100	2 (n=1)	2.0	2.0
Gaasterland	6	3	2	33	4 (n=1)	4.0	4.0
Makkum	1	1	0	?	?	?	?
Overig	2	1	1	50	2 (n=1)	2.0	1.0
totaal	13	5	6	46	8 (n=3)	2.7	0.6

Zoals elk jaar werden ook dit jaar vermoedelijk lang niet alle broedparen opgemerkt. In Friesland worden jaarlijks 10 tot 15 formulieren van deze soort ingestuurd.

tabel 6. Ransuil
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri- toria.	onbek. suc.	% suc.	% suc	pulli	per suc nest	per terri- torium
Ravenswoud	2	0	2	100	4 (n=2)	2.0	2.0
Oldeberkoop	1	0	0	0	0	0	0
Lindevallei	4	0	2	50	3 (n=2)	1.5	0.8
Oranjewoud	3	0	3	100	5 (n=2)	2.5	1.7
Beetsterzwaag	1	0	1	100	5 (n=1)	5.0	5.0
Gaasterland	1	0	1	100	6 (n=1)	6.0	6.0
Eernewoude	2	1	1	50	3 (n=1)	3.0	1.5
Makkum	3	1	2	67	8 (n=2)	4.0	2.7
Overig	13	2	9	69	20 (n=7)	2.9	1.5
totaal	30	4	21	70	52 (n=18)	2.9	1.7

Evenals de Boomvalk is de Ransuil een soort waarvan naar alle waarschijnlijkheid niet een volledig beeld geschetst kan worden uit de ingezonden formulieren. Het lijkt erop dat vooral de succesvolle paren gevonden zijn.

tabel 7. Bruine kiekendief
aantallen en broedsucces per deelgebied

plaats	terri- toria.	onbek. suc.	% suc.	% suc	pulli	per suc nest	per terri- torium
Lindevallei	1	0	1	100	?	?	?
Gaasterland	5	2	3	60	9 (n=2)	4.5	1.8
Oldelamer	5	5	0	?	?	?	?
Rott. Meenthe	4	4	0	?	?	?	?
Eernewoude	10	10	0	?	?	?	?
Oldeboorn	14	14	0	?	?	?	?
Sneekermear	16	4	10	63	20 (n=8)	2.5	1.3
Makkum	8	8	0	?	?	?	?
Oerd	5	0	5	100	15 (n=5)	3.0	3.0
Overig	15	3	10	67	18 (n=9)	2.0	1.2
totaal	83	50	29	35	62 (n=24)	2.6	0.7

De vastgestelde Friese populatie Bruine Kiekendieven is teruggelopen van 90 territoria in 1987 tot 83 in 1988. Ook hier zal een extra inventarisatie-inspanning het aantal toch wel op 90-100 territoria kunnen brengen. Van veel paren ontbreken verdere gegevens omdat in ontoegankelijke gebieden wordt gebroed of vanwege het feit dat terreinbeheerders niet naar het nest zoeken om padvorming met mogelijke nadelige gevolgen te voorkomen.

tabel 8. Overige soorten

	terri- toria.	
Steenuil	1	Van de hiernaast genoemde soorten is weinig meer bekend dan de vastgestelde territoria.
Bosuil	3	
Velduil	30	
Blauwe Kiekendief	22	
Wespendief	1	

tabel 9. Mislukte broedpogingen

1=onbekend 4=uitgehorst
2=uitgehaald 5=onbevruucht
3=kapwerkzaamheden 6=geschoten

soort	aantal	1	2	3	4	5	6
Havik	13	10	0	0	0	2	1
Buizerd	14	7	2	1	1	1	2
Sperwer	2	2	0	0	0	0	2
Torenvalk	3	2	0	0	1	0	0
Boomvalk	2	1	1	0	0	0	0
Ransuil	5	4	0	0	1	0	0
Br. Kiek	4	3	1	0	0	0	0
totaal	43	29	4	1	3	3	3
procent	100	67	9	2	7	7	7

Van de in totaal 43 mislukte broedpogingen waarover gegevens bekend zijn blijkt 74% een onbekende/natuurlijke oorzaak te hebben. De overige 26% mislukte door menselijk toedoen. Opvallend zijn de 3 doorgeschoten nesten, in voorgaande jaren werd dit niet vastgesteld. Het betrof twee buizerdnesten bij Nijeholtpade en Bakkeveen en een haviksnest bij Bakkeveen. Dit laatste nest werd in het verleden ook al beschoten. De jachtgerechtigde ontkent ook nu. Rondom Zwaagwesteinde is men actief om kolom 4 gevuld te krijgen, zowel met Ransuilen als met Buizerds. De A.I.D. heeft enkele malen een inval gedaan waarbij 1 Ransuil en 1 Buizerd werden teruggevonden. Rond het huis van n der verdachten vloog een halftamme Bruine Kiekendief. Rondom Joure is een groepje lieden actief dat zich bezig houdt met het uithalen van boomvalkeieren, het doden van jonge Torenvalken en het verdrinken van jonge Ransuilen! Enige voorlichting via school en vogelwacht aan de vermoedelijk jeugdige daders lijkt hier op zijn plaats. De jachtterreinen waar dit jaar op roofvogelnesten is geschoten dienen komend seizoen extra aandacht te krijgen.

Overijssel.

G. A. Morel

Tabel 3:

AANTALLEN ROOFVOGELS IN OVERIJSSEL in 1987 en 1988

	1987	1988
Buizerd	175	220 - 235
Havik	71	61 - 71
Sperwer	50	90 - 96
Torenvalk	83	148 - 162
Boomvalk	16	24 - 40
Bruine kiekendief	25	31 - 32
Wespendief	5	8 - 12
Rode wouw	1	3
Blauwe kiekendief	1	1

In tabel 3 zijn in 2 kolommen de soorten en aantallen aangegeven die in Overijssel hebben gebroed. Bij het beoordelen van deze gegevens dient rekening te worden gehouden met het feit dat belangrijke delen van de provincie Overijssel niet geteld zijn. Ook is de onderlinge vergelijkbaarheid van de kolommen 1987 en 1988 weinigzeggend omdat de ligging en de oppervlakte van de getelde gebieden niet overeenstemmen.

Van de in Nederland broedende roofvogelsoorten ontbreekt de Grauwe kiekendief als broedvogel in Overijssel. Nadat in de jaren zeventig nog enkele incidentele broedgevallen in de Weerribben werden vastgesteld bestaat de vrees dat de Grauwe kiekendief daar voorgoed is verdwenen (Woets, 1985).

Blauwe kiekendief.

Vanaf 1983 tot en met 1987 wordt jaarlijks 1 paar Blauwe kiekendieven gemeld uit Twente (Hazelhorst, 1985 en 1988). De Blauwe kiekendief is in de jaren zeventig tot halverwege de jaren tachtig een regelmatige broedvogel geweest in de Weerribben (Woets, 1988). In 1980 en 1981 werden zeven, respectievelijk acht broedparen aangetroffen. Geen enkel zeker broedgeval kon worden vastgesteld in 1986 en 1987. In 1988 is 1 nest in de Weerribben gevonden waarvan 3 jongen zijn geringsd en uitgevlogen (meded. D. Woets). Uit het voormalige broedgebied "de Wieden" zijn geen broedgevallen gemeld.

Bruine kiekendief

De Bruine kiekendief broedt in Overijssel in de moerasgebieden "Wieden" en "Weerribben", langs de randmeren: Zwarte meer, Ketelmeer en Drontermeer, langs de rivieren IJssel en Zwarte water en in Twente in de hoogveengebieden Engbertsdijkswenen, Wierdenseveld, Elsenerveld en Haaksbergen.

Het overgrote deel van de broedgevallen vindt plaats in noordwest-Overijssel.

In 1987 is het Kampereiland en de oeverzone van het Zwarte meer en Ketelmeer in het kader van de provinciale milieuinventarisatie grondig onderzocht. Langs het Zwarte meer en het Ketelmeer werden respectievelijk 7 en 3 broedgevallen vastgesteld (Dijkstra e.a., 1988). In 1988 zijn in deze gebieden minder broedgevallen geconstateerd, namelijk 4 en 3. Dit is vermoedelijk het gevolg van minder intensieve tellingen.

In de Weerribben werden in 1988 meer broedparen geteld, namelijk 9 (meded. D. Woets) ten opzichte van 4 broedparen in 1987. Eveneens 9 broedgevallen zijn in 1988 vanuit de Wieden gemeld hetgeen een reëler beeld oplevert dan de 3 gemelde broedgevallen uit 1987.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beschikbare ring- en broedbiologische gegevens.

Tabel 4: De beschikbare ring- en broedbiologische gegevens van de Bruine kiekendief in Overijssel in 1987 en 1988.

	totaal aantal	verstoorde nesten	nesten % geringd	aantal geringde jongen	gem.aantal jong.per suc- cesvol nest	aantal nesten met x jongen
						x = 1 2 3 4 5
1987	25	?	20%(5)	12	2,4	3 2
1988	31-32	3	28-29%(9)	32	3,6	1 3 4 1

Drie van de acht gevonden nesten in de Weerribben zijn door legselpredatie verloren gegaan (med. D. Woets).

Door het wegebben van het Flevo-effect, waardoor de Bruine kiekendief zowel in Nederland als daarbuiten een sterke expansie doormaakte (SOVON, 1987) en de opgetreden verbossing is het aantal broedparen in de Weerribben na 1980 vrij snel afgenomen (Woets, 1986). Het maximum aantal nesten werd in 1980 vastgesteld namelijk 21. Voor een verdere beschrijving van het biotoop en de broedbiologie van de Bruine kiekendief wordt verwezen naar het artikel van Woets (1986).

Het is niet met zekerheid bekend of de Bruine kiekendieven in de hoogvenen in Twente met succes tot broeden komen, aangezien er geen meldingen bekend zijn van nestvondsten, baltsende mannetjes en/of prooioverdracht van volwassen vogels (Hazelhorst, 1988).

Havik

In een recent artikel reconstrueert Bijlsma (1988) de ontwikkeling van de Haviken-populatie in Nederland in de 20ste eeuw. Hieronder volgt een vrijwel letterlijk geciteerde passage:

"Tijdens de tweede atlasperiode (1979-1983) blijkt de haviken-stand al meer dan verdubbeld te zijn ten opzichte van de voorgaande atlasperiode (1973-'77), namelijk tot 1200-1400 paren. Desondanks tekende zich in diverse onderzoeksgebieden op de zandgronden een stabilisatie of zelfs een lichte terugval af sinds 1980-1983. Het einde van de toename lijkt hier in zicht. De verdere stijging van het aantal paren nadien is dan ook grotendeels toe te schrijven aan een areaal uitbreiding".

In onderstaande tabel wordt getracht de areaal uitbreiding van de Havik in Overijssel in getallen weer te geven.

Tabel 5:

HET AANTAL UURHOKKEN MET BROEDGEVALLEN VAN DE HAVIK IN OVERIJSSSEL.

	1973 - 1977	1987 - 1988
Zeker	31	59
Mogelijk + waarschijnlijk	25	2
Totaal	56	61

De lang niet volledige inventarisatie van 1987 en 1988 geeft een duidelijke toename te zien van het aantal uurhokken in Overijssel met zekere broedgevallen van de Havik, ten opzichte van de systematische tellingen in de eerste atlasperiode 1973-'77.

Door de ontwikkeling van moerasbossen in Wieden en Weerribben zijn deze gebieden in toenemende mate geschikt geworden als broedbiotoop voor de Havik. Sedert de eerste aanwijzingen voor broedgevallen in de Weerribben in de begin jaren tachtig (Woets, 1985), is het aantal broedparen in 1988 gestegen tot 5 - 7 (med. Staatsbosbeheer, D. Woets).

Ondanks de toename en uitbreiding van de Havikpopulatie in Nederland en in Overijssel, bestaan er duidelijke aanwijzingen voor effecten van vervolging in sommige delen van de provincie Overijssel. De ontwikkeling van de dichtheid van de Havik heeft in enkele optimale broedgebieden geen gelijke tred gehouden met die in aangrenzende, vergelijkbare gebieden.

In tabel 6 is de broeddichtheid van de Havik, uitgedrukt in het aantal paren per vierkante kilometer, in een aantal gebieden op een rijtje gezet.

Tabel 6: DICHTHEID VAN DE HAVIK (aantal paren/km²).

1. Winterswijk 166 km ² bos 11,3 %	0,21	(1981)
2. Zuidelijk Oost-Drenthe 189 km ² bos 12%	0,07	(1984)
3. Boswachterij Schoonloo 13,2 km ² ; 100 % bos	0,76	(1987)
4. De Weerribben Moerasgebied 35 km ² ; 49 % bos en struweel	0,14 - 0,2	(1988)
5. Boswachterij Staphorst 9,4 km ² ; 80 % bos	0,43	('87+'88)
6. Losser e.o. 62,7 km ² ; 38 % bos	0,08	('88)

Bron: 1) Grotenhuis, e.a. 1985; 2) de Roder en Bijlsma, 1984; 3) Wessels en Bijlsma, 1987; 4) gegevens Staatsbosbeheer en D. Woets; 5) gegevens Staatsbosbeheer, L. Blaauw en J. Mussche; 6) gegevens Provincie Overijssel en Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten.
P.S. De onder 3,4 en 5 vermelde dichtheden zijn aan de hoge kant omdat de aangrenzende open gebieden, die als foerageergebieden functioneren, niet in de oppervlakte zijn meegenomen.

Een gebied tussen Denekamp en Losser op de oostflank van de stuwwal bij Oldenzaal is in 1988 door ornithologische medewerkers van de Provincie Overijssel en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten intensief op broedvogels onderzocht. In dit afwisselende landschap, rijk aan bossen en landgoederen zijn slechts 6 broedparen vastgesteld op een oppervlakte van 62,7 km². In een vergelijkbaar gebied als Winterswijk komt een veel hogere dichtheid voor, terwijl het aandeel bos hier veel lager ligt. De in Losser en omgeving aangetroffen dichtheid van de Havik is van een onnatuurlijk laag niveau gezien het optimale broedbiotoop en de huidige populatieomvang. Ook in andere nog niet systematisch en niet volledig getelde gebieden blijft het aantal Havik-paren ver beneden het te verwachten peil. Het bosrijke en afwisselde Vechtgebied tussen Wijthmen en Gramsbergen, met een oppervlakte van ca. 180 vierkante kilometer herbergde in 1988 slechts 10 broedgevallen c.q. paren!! Dit betekent een dichtheid van 0,05 paar per vierkante kilometer. In 1987 zijn waarnemingen van 12 broedgevallen verzameld.

In een deel van bovengenoemd gebied namelijk het Rechterense- en Hessemse veld wordt sinds 1980 de roofvogelstand jaarlijks gevolgd. Sedert 1981, toen 4 broedgevallen van de Havik werden vastgesteld, is het aantal broedgevallen en het aantal uitgevlogen jongen gedaald. In de loop der jaren zijn 2 legsels in het broedstadium om onbekende redenen verlaten, 2 legsels in het eindstadium verstoord en de vier jongen van 1 horst met een jachtgeweer beschoten (Booij, 1985?). Deze feiten bevestigen het vermoeden dat er in bepaalde delen van het Vechtgebied sprake is van systematische vervolging.

VERVOLGING

C II - vergunningen

In de loop van 1987 is de centrale registratie van door de politie afgegeven CII vergunningen op gang gekomen. Onderstaande tabel geeft hiervan een overzicht.

Tabel 7: Afgegeven CII vergunningen in Overijssel in 1987.

Havik	2
Buizerd	62
"Valk"	14
Sperwer	46
Uil	<u>136</u>
Totaal	260

Aan de hand van een landelijke lijst met officiële preparateurs kan de politie achterhalen of de vergunning van genoemde preparateur echt is. Het eerste resultaat hiermee is al geboekt. Op een CII vergunning stond een naam van een illegale preparateur. De politie kan roofvogels waarvan niet vaststaat of ze een natuurlijke dood zijn gestorven, laten onderzoeken op het Centraal Diergeneeskundig Instituut. Als alle politiekorpsen zich aan de voorgestelde maatregelen houden kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan de stopzetting van de roofvogelvervolging.

In 1987 zijn door de Veld- en Milieupolitie te Ommen 6 Buizerds, 1 Sperwer en 4 Uilen in beslag genomen (med. Westerbeek, korps Rijkspolitie, district Overijssel).

Tabel 8: Afgegeven CII vergunningen in Overijssel in 1988

Valk	13
Havik	2
Sperwer	50
Buizerd	23
Uil	<u>62</u>
Totaal	150

De Veld- en Milieupolitie Overijssel heeft in samenwerking met de plaatselijke politie in 1988 34 maal proces verbaal opgemaakt voor overtredingen van de Vogelwet. Hierbij zijn 2 Sperwers, 1 Torenvalk en

2 uilen in beslag genomen. De Veld- en Milieupolitie besteedt veel aandacht aan illegale preparateurs. Hiervoor werd in januari 1988 in Almelo een persoon bekeurd en een Sperwer in beslag genomen. In november werd bij een persoon in Hengelo huiszoeking gedaan aangezien deze geprepareerde vogels waaronder roofvogels te koop aanbood. Ook dit betrof een illegale preparateur.

Aanvullend op de in tabel 8 gepresenteerde gegevens komen ook bij de Algemene Inspectie Dienst CII-vergunningen uit enkele gemeenten in Overijssel binnen (zie tabel 9).

Tabel 9: In 1988 CII vergunningen in Overijssel binnengekomen bij de AID. (gegevens de heer W. Kunst, Inspecteur Natuurbescherming)

Gemeente	Buizerd	Havik	Torenavalk	Sperwer	Bosuil	Ransuil	Steenuil	Kerkuil
Enschede	5		1	3	2			1
Holten	4	2	1	5	3	4	2	
Staphorst	1			4	1	3	1	
Vriezenveen				1	1			
Zwolle				1				
Balkbrug	2			1				
Raalte		1					1	
Rijssen					1			
Totaal	12	3	2	15	8	7	4	1

De rijkspolitie heeft in oktober 1988 in Weerselo een stroper aangehouden en geverbaliseerd. Bij deze man zijn 3 illegaal opgezette roofvogels in beslag genomen. (bericht Twentse Courant, 1 november 1988).

Onderzoek naar de doodsoorzaken

In tabel 10 wordt een meer recent overzicht gepresenteerd van doodsoorzaken van roofvogels in Overijssel.

De gegevens in deze tabel zijn beschikbaar gesteld door het Centraal Diergeneeskundig Instituut, dat diagnostisch onderzoek verricht aan gestorven wilde vogels.

Tabel 10: Doodsoorzaken van roofvogels in de provincie Overijssel in de periode 1 april 1986 t/m 10 november 1988.

	Aantal onderzochte exemplaren	Trauma	Ov. doodsoorzaken	Doodsoorzaak Parathion	Alfa-chloralose	Aan- + afschot
Buizerd	34	5	18	7	2	2
Havik	1		1			
Torenavalk	1					1
Sperwer	6	1	5			
Boomvalk	1		1			
Rode wouw	1				1	

Alle beesten die als gevolg van een botsing met bijvoorbeeld een auto, een ruit of een hoogspanningsleiding zijn gestorven, zijn opgenomen in de categorie "trauma". Onder overige doodsoorzaken worden zowel natuurlijke oorzaken zoals parasitaire en bacteriologische infecties en verhongering als onbekende oorzaken inbegrepen.

Een hoog percentage Buizerden komt als gevolg van aantoonbare overtredingen (vergif en afschot) om het leven, namelijk 32%. Als aaseter is de Buizerd bijzonder gevoelig voor vergiftingen met uitgelegd aas dat behandeld is met parathion of alfachloralose. In de meeste gevallen is de bron van vergiftiging niet vast te stellen.

Fazanten, kraaiachtigen en konijnen worden hiervoor wel gebruikt.

Ook de jachttechniek van de Rode wouw, een aaseter bij uitstek, maakt deze soort kwetsbaar voor vergiftiging met aas. In maart '88 werd een Rode wouw het slachtoffer van een vergiftiging door een met alfachloralose behandelde biggepoot. Dit gebeurde in de gemeente Enschede aan de Noordergrensweg bij het vliegveld Twente.

Vooraf in het voorjaar tussen februari en april maar ook in de herfst trekken enkele tientallen tot honderden Rode wouwen over Oost-Nederland.

Juist in de periode februari-april wordt het meeste met opzet vergiftigd materiaal gevonden.

Van de 41 door het Centraal Diergeneeskundig Instituut onderzochte Rode wouwen in de jaren 1975-1988 bleken er 38 vergiftigd te zijn (Smit en Colijn, 1988). Waarschijnlijk wordt de vestiging van de Rode wouw als broedvogel in Nederland door vergiftigingen beperkt. In het voorjaar van 1980 en 1986 zijn 2 broedrijpe Rode wouwen met sterk ontwikkelde eifollikels gestorven (Smit en Colijn, 1988).

Vermoedelijk vormt het aantal voor onderzoek naar het CDI opgestuurde roofvogels slechts een fractie van het totale aantal gestorven roofvogels.

Verstoringsen

Op basis van de gegevens uit 1987 kan over de omvang van de vervolging in de broedperiode worden gemeld dat circa 10% van de nesten van Havik en Buizerd is mislukt. In 1987 werd melding gemaakt van 17 mislukte nesten van de Buizerd en 7 mislukte nesten van de Havik. Deze gegevens geven een vertekend beeld, aangezien de bewoonde nesten lang niet allemaal intensief zijn gecontroleerd. De oorzaak van het mislukken varieerde van een natuurlijke oorzaak tot het verwijderen van complete nesten uit de nestboom of het doorschieten van het bewoonde nest. Enkele gevallen zijn beter gedocumenteerd. Op het recreatieterrein Hulsbeek op de grens Deurningen -Oldenzaal is een Buizerdnest doorgeschoten. In het Staatsnatuurreservaat het Gravenbos is tijdens het broedseizoen een bewoonde horst door onbekenden verwijderd. Bij het buurtschap Gammelke is een door Buizerds bewoond horst verlaten. Bij controle werden in de boom en ook in enkele nesttakken kleine gaatjes aangetroffen, waarvan niet met zekerheid kon worden vastgesteld of het hagel was (Wijering, 1988).

Ook op basis van de bekende gegevens over 1988 zijn geen gefundeerde uitspraken mogelijk over de totale omvang van de roofvogelvervolging in Overijssel. In totaal zijn zes gevallen bekend van mislukte broedgevallen

van de Buizerd. Bij Hertme is een nest verstoord en werden klimsporen in de nestboom geconstateerd. Uit een Buizerdnest aan de Paterswal aan de rand van de Engbertsdijkerven zijn de jongen weggehaald en op de Victoriabelt in de gemeente Hellendoorn is een compleet horst met jongen uit de boom verdwenen. Bij Genne in de gemeente Hasselt is om onbekende redenen voor de tweede achtereenvolgende keer een broedpoging van een paartje Buizerds mislukt.

Een nest van de Wespandief in de omgeving van Saasveld, waarop een wijfje zat te broeden, is verstoord. In de boom werden klimsporen aangetroffen.

Uit Volthe in de omgeving van Rossum is het uithalen van een Sperwer nest gemeld.

Op grond van de bovenstaande, incidentele gegevens is het nog niet mogelijk gebieden aan te wijzen waar duidelijk sprake is van intensieve systematische vervolging.

Literatuur.

- Booij, E. 1985? Een samenvatting van de broedende roofvogels in het Rechterensche- en Hessumsche Veld, over de afgelopen 6 jaren. Buteo.
- Bijlsma, R.G. 1988 De Havik, *Accipiter gentilis* in Nederland in de 20ste eeuw. *Limosa* 61 (3/4): 133-136
- Dijkstra, A.J. e.a. 1988 Flora en fauna van de IJsseldelta. Basisrapport milieuinventarisatie. Provincie Overijssel, hoofdgroep Ruimtelijke Ordening en Inrichting, Zwolle.
- Grotenhuis, J. e.a. 1985 Broedvogels van Winterswijk. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Stichting Staring Instituut, Hoogwoud.
- Hazelhorst, H. 1985 Resultaten BSP 1985; SOVON distrikt 5, Twente. Rapport, Almelo, 75 pp.
- Hazelhorst, H. 1988 Drie jaar BSP in Twente. *Ficedula* 17 (4): 111-117.
- Roder, F. de en R. Bijlsma, 1984 Broedvogelinventarisatie Zuidelijk Oost-Drenthe. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen.
- Smit, Th. en E. Colijn, 1988 De Rode wouw krijgt geen poot aan de tak. *Vogels* 8 (47): 222.
- SOVON, 1987 Atlas van de Nederlandse vogels. Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland, Arnhem.
- Teixeira, R.M., 1979 Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland.
- Wessels, H. en R. Bijlsma, 1987 Broedvogelinventarisatie Noord-Drenthe en Boswachterij Schoonloo 1987. Rapport Provincie Drenthe, Assen.
- Woets, D. 1985 Vogellevens in de Weerribben. Stichting Vrienden van de Weerribben, Steenwijk.

Woets, D. 1986

Bruine kiekendieven in De Weerribben
(1975-1985).

het Vogeljaar 34 (6): 257-270

Woets, D. 1988

Blauwe kiekendieven in De Weerribben.
(1974-1986).

het Vogeljaar 36 (1): 1-14.

OVERZICHT VAN IN HET JAAR 1988 AANGETROFFEN DODE VOGELS.

Samenstelling: J.A.Schipperijn
A. Seubring

INLEIDING.

In het navolgende verslag vindt U een overzicht van de gevallen waarin in het jaar 1988 sprake was van illegale vervolging van vogels in het werkgebied van de Stichting Werkgroep Roofvogels Noord en Oost Nederland.

In dit verslag zijn alle meldingen die bij de werkgroep in het verslagjaar zijn binnengekomen samengevat. In feite zijn een tweetal bronnen gebruikt en wel

- 1 Het meldingssysteem van het Korps Rijkspolitie, district Drenthe.
- 2 Een overzicht van aan het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Lelystad gezonden dode vogels.

Doordat uitsluitend van deze beide bronnen werd gebruik gemaakt geeft het verslag in zekere zin een vertekend beeld van de werkelijkheid. Er kan gesteld worden dat het alleen voor wat betreft de provincie Drenthe een redelijk betrouwbaar overzicht biedt van de vervolging van roofvogels. Voor de provincies Groningen en Friesland zijn alleen die gevallen bekend die voor onderzoek naar het C.D.I. werden gestuurd. Gegevens over de provincie Overijssel ontbreken totaal.

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal doodgevonden vogels in het werkgebied van de W.R.N.O.N.; tevens is, voor zover bekend, hun doodsoorzaak aangegeven.

Tabel 1. Bij de W.R.N.O.N. bekende aantallen dode roofvogels en uilen, benevens enkele andere vogels die voor onderzoek aan het C.D.I. werden ingezonden, gerangschikt naar doodsoorzaak en wel over de het jaar 1988.

<u>DOODSOORZAAK</u>							
<u>SOORT</u>	<u>Ziek</u>	<u>Draad/Raam</u>	<u>Verkeer</u>	<u>Onbekend</u>	<u>Geschoten</u>	<u>Vergif</u>	<u>Totaal</u>
Buizerd	5	3	7	8	8	17	48
Torenavalk	1	3	3	2	1	-	10
Havik	3	-	1	1	-	9	14
Sperwer	3	6	1	2	2	-	14
Rode Wouw	-	-	-	-	1	2	3
BrKiekend	-	-	-	-	2	1	3
Visarend	-	-	1	-	-	-	1
Ransuil	-	1	8	4	-	-	13
Kerkuil	7	-	1	5	-	-	13
Steenuil	-	-	4	-	-	-	4
Roek	-	-	-	-	-	71	71
Bergeend	-	-	-	-	-	1	1
Kauw	1	-	-	-	-	15	16
Ekster	-	-	-	-	-	1	1
					14	117	215
					==	===	===

In de tabellen 2 en 3 wordt een volledig overzicht gegeven van alle in de tabel 1 opgenomen gevallen.

BESPREKING.

Van de 215 in de tabel opgesomde dieren kwamen er 131 om het leven door onwettige menselijke handelingen. Dit is een aanzienlijke stijging ten opzichte van het jaar 1987 toen "slechts" 111 van de 247 in dat jaar gemelde vogels een onnatuurlijke dood stierven.

Gebruikte middelen.

Bij het plegen van de overtredingen werd dit jaar gebruik gemaakt van zowel allerlei soorten vergif (Parathion, Strychnine, A-choralose en Aldicarb) als van het geweer. Opvallend was de stijging van het aantal gevallen waarin vogels werden geschoten (14 vogels in 1988 tegen "slechts" 2 in 1987). Deze stijging werd vooral veroorzaakt door een aantal incidenten rond Harkstede en Westerbork.

In 8 gevallen werd geconstateerd dat er gebruik was gemaakt van uitgelegd vergiftigd aas (meestal duif of konijn), waarvan roofvogels het bedoelde of onbedoelde slachtoffer werden. In enkele gevallen staat bijna zeker vast dat het aas werd uitgelegd met de bedoeling vossen te vergifigen (overigens eveneens strafbaar). In 3 gevallen werd gebruik gemaakt van uitgelegd graan waarover een bestrijdingsmiddel (parathion) was gegoten.

Gebieden waar overtredingen werden geconstateerd.

Uit de tabellen 2 en 3 valt op te maken dat er in het gehele werkgebied van de W.R.N.O.N. overtredingen van de vogelwet hebben plaatsgehad. Enkele gebieden vallen daarbij op. Een gebied rond Westerbork waar in totaal 10 clandestien gedode vogels werden aangetroffen (het merendeel bleek geschoten). Op de tweede plaats kan het gebied rond Steenberghe worden genoemd waar eveneens 10 dode roofvogels werden aangetroffen; al deze dieren bleken vergiftigd. Het gebied rond Steenberghe levert overigens al 8 jaar lang problemen op. Rond Harkstede werden 4 illegaal gedode vogels aangetroffen; rond Veenhuizen 3. Voor de eerste maal werden er dit jaar een aantal overtredingen geconstateerd rond Borger en Odoorn. In totaal kwamen hier 6 vogels om ten gevolge van illegaal menselijk gedrag.

Rodn Oosterhesselen en Musselkanaal was sprake van het uitleggen van met vergif bewerkt graan. In Oosterhesselen kostte dat het leven aan ongeveer 70 roeken; in Musselkanaal werden 15 kauwen het slachtoffer.

Opvallende zaken.

Er deden zich dit jaar twee zeer opvallende gebeurtenissen voor. Allereerst valt te vermelden dat boven het vliegveld Eelde een visarend in botsing kwam met een vliegtuig. Het dier overleefde deze botsing niet.

In Delfzijl kwam een Rode Wouw in aanvaring met een flatgebouw. Bij onderzoek naar de doodsoorzaak door het C.D.I. in Lelystad bleek dat het dier onder invloed was van parathion.

Opsporing strafbare feiten.

Zoals bekend is de opsporing van strafbare feiten op het gebied van vogel- en jachtwet een moeilijke zaak.

Toch konden er het afgelopen jaar een drietal "successen" geboekt worden.

- 1- In mei werd proces verbaal opgemaakt tegen een inwoner van Lieveren die tijdens de jacht op kraaien de nesten van een ransuil en een buizerd doorschoot. Daarbij werd de ransuil volledig van het nest geblazen; veren werden tot ver in de omgeving van het nest aangetroffen. Op merkkelijk was dat de boom waarin het nest van de uil zich bevond was gemerkt en dat de jager erop attent was gemaakt dat er een ransuilnest in de boom zat. Dankzij de allertheid van de controleur Eitens van de AID kon in samenwerking met de Rijkspolitie Roden in dit geval proces verbaal worden opgemaakt en met succes. De man werd veroordeeld tot een boete van f 500,--.
- 2- In Oosterhesselen werd tijdens een jachtpartij een das geschoten. Ook in dit geval werd proces verbaal opgemaakt; de uitslag hiervan is niet bekend.

3- In de omgeving van Twijzel werd door een ringer vastgesteld dat in de loop van de maanden mei en juni uit de nesten van een ransuil en een buizerd alle jongen bleken te zijn uitgehaald. Naar aanleiding van deze melding werd op 21 juni door de controleur Vink van de AID in samenwerking met de Rijkspolitie van Kollumerland een proces verbaal opgemaakt tegen een inwoner van Zwagerbosch die een levende jonge ransuil onder zich had. Op 2 september werd een "tamme" buizerd aangetroffen in Twijzelerheide. Het dier had een gekortwiekte vleugel en een touw aan de poot. Kort daarop kwam een melding dat er boven het huis van de inwoner van Zwagerbosch waartegen eerder proces verbaal was opgemaakt, een tamme buizerd rondzweefde. Onderzoek leerde dat er een Bruine Kiekendief rondvloog. Het dier was erg tam, maar zat niet opgesloten, zodat geen proces verbaal kon worden opgemaakt.

CONCLUSIES.

De illegale vervolging van vogels (en in het bijzonder roofvogels) is in 1988 in vergelijking met het jaar 1987 aanzienlijk toegenomen. In 1988 kwamen in totaal 131 van de 215 gemelde ten gevolge van illegaal menselijk handelen om het leven; in 1987 waren dat er "slechts" 111 van de 247.

Deze toename van de vervolging valt met name te constateren in de provincie Drenthe. Enkele gebieden vallen als vanouds in negatieve zin op, te weten Steenbergen en Veenhuizen. Als nieuwe gebieden zijn de omgeving van Westerbork en Borger/Odoorn te noemen. In Groningen valt met name een sterke vervolging te constateren in de omgeving van Harkstede.

Bij het vervolgen van (roof)vogels werd gebruik gemaakt van enkele soorten vergif en voor het eerst dit jaar op vrij grote schaal van het geweer.

Van de buizerd kwamen 25 van de 48 gemelde dieren door illegaal menselijk handelen om (52%); bij de havik was dit 9 van de 14 dieren (64%); terwijl bij de rode wouw alle 3 gemelde dieren (100%) illegaal aan hun einde werden geholpen. Voorwaar een fraai resultaat.

TABEL 2 LIJST VAN IN 1988 DOOR HET C.D.I. TE LELYSTAD ONDERZOCHE DODE VOGELS en HUN DOODSOORZAAK.

<u>DATUM</u>	<u>PLAATS</u>	<u>SOORT</u>	<u>DOODSOORZAAK/BIJZONDERHEDEN</u>
08-01	Warder	Torenavalk	Ziek; totale uitputting
09-01	Dwingeloo	Buizerd	Ziek; totale uitputting (verm. kooivogel)
02-02	Veenhuizen	Buizerd	Aldicarb; opzett.vergif
02-02	Veenhuizen	Buizerd	Parathion
06-02	Anloo	Buizerd	Onbekend (ingeslagen schedel/hals; vangkooi?)
11-02	Veenhuizen	Buizerd	Parathion
12-02	Gieterveen ¹²⁻³²	Buizerd	Geschoten; hagel 3mm. ✓
15-02	Eext	Havik	Ziek
15-02	Midwolda	Buizerd	Strychnine
18-02	Westerbork	Buizerd	Parathion
19-02	Borger ¹⁷⁻¹⁷	Buizerd	Geschoten; hagel > 3mm ✓
13-03	Ravenswoud	Havik	Aldicarb (verm.veroorzaakt door bewerkt blank vogelvlees)
14-03	Beilen	Havik	Ziek
17-03	Westerbork	Buizerd	Parathion
29-03	Rolde	Rode Wouw	Parathion
04-04	Steenbergen	Buizerd	Parathion
04-04	Steenbergen	Buizerd	Parathion
04-04	Steenbergen	Buizerd	Parathion
05-04	Odoorn	Buizerd	Onbekend
05-04	Odoorn	Buizerd	Parathion; opzett.vergif, middels uitgelegde duif
05-04	Odoorn	Havik	Parathion; opzett.vergif, middels uitgelegde duif
05-04	Oudehorne	Sperwer	Ziek
07-04	Steenbergen	Duif	Opengesneden en bewerkt met parathion

07-04	Odoorn	Havik	Parathion
07-04	Harich	Sperwer	Trauma
11-04	Steenbergen	Buizerd	Ziek
11-04	Oosterhesselen	70 Roeken	Parathion; opzett.vergif middels met parathion be- werkt graan
16-04	Zuidlaren	Havik	Ziek
20-04	Bellingwedde	Knobbelzwaan	Trauma
27-04	Hijkerveld	Buizerd	Strychnine; opzett.vergif middels uitgelegd bewerkt konijn
02-05	Roden	Buizerd	A-chloralose
03-05	Steenbergen	Buizerd	Ziek
07-05	Steenbergen	BrKiekendief	Parathion; opzett.vergif middels uitgelegd bewerkt duif
09-05	Bellingwolde	Bergeend	Parathion; opzett.vergif middels uitgelegd bewerkt gerst
10-05	Dwingelo	Buizerd	Aldicarb.
16-05	Sellingen	Rode Wouw	Geschoten; hagel 2,6 mm
18-05	Winschoten	Buizerd	Trauma
18-05	Schipborg	Buizerd	Parathion
18-05	Delfzijl	Rode Wouw	Parathion; tegen flat doodgevlogen onder invloed van parathion
01-06	Steenwijk	Roek	Parathion
06-06	Duurswoude	2 Buizerdpullen	Uitputting; Nest van dieren doorschoten; dieren zelf niet geraakt
09-06	Eext	6 Kerkuilpullen	Ziek
14-06	Roden	Ransuil	Trauma
14-06	Roden	Bl.Reiger	Trauma
14-06	Steenbergen	Havik en 3 pullen	Aldicarb; opzett.vergif middels met vergif bewerkte duif
24-06	Roden	Kauw	Ziek

24-06	Musselkanaal	15 Kauwen	Parathion; opzett. vergif middels met vergif bewerkt graan
11-07	Anloo	Havik	Parathion; opzett. vergif middels met vergif bewerkte duif
21-07	Westerbork	Ekster	Parathion
31-07	Vries	Buizerd	Trauma
09-08	Emmen	Sperwer	Ziek
12-08	Zuidwolde	Kerkuil	Ziek
20-09	Harkstede	Buizerd	Strychnine
20-09	Harkstede	BrKiekendief	Geschoten; hagel 3 mm
20-09	Harkstede	BrKiekendief	Geschoten; hagel 3 mm
20-09	Harkstede	Torenavalk	Geschoten; hagel 3 mm
27-09	Slochteren	T. Tortel	Ziek
25-10	Rolde	Buizerd	A-chloralose
04-12	Groningen	Sperwer	Ziek; totale uitputting
09-12	Nieuw Scheemde	Buizerd	Strychnine; opzett. vergif middels met vergif bewerkte haas

TABEL 3

LIJST VAN IN 1988 BIJ DE RIJKSPOLITIE, DISTRICT DRENTHE, GEMELDE DODE VOGELS. (exclusief die gevallen die ook door het C.D.I. werden onderzocht.)

07-01	Steenwijksmoer	Valk	verm. Trauma
13-01	Ruinerwold	Sperwer	Raamslachtoffer
30-01	Holsloot	Buizerd	Draadslachtoffer
09-02	Beilen	Valk	Trein
16-02	Beilen	Valk	Raamslachtoffer
16-02	Westerbork	Kerkuil	Onbekend
18-02	Peize	Torenavalk	Raamslachtoffer
22-02	Coevorden	Ransuil	Onbekend
24-02	Gieten	Kerkuil	Verkeer
27-02	Anloo	Buizerd	Onbekend
27-02	Roden	Ransuil	Verkeer
29-02	Oosterhesselen	Ransuil	Verkeer
29-02	Koekange	Buizerd	Verkeer
03-03	Exloo	Kerkuil	Onbekend
03-03	Anloo	Buizerd	Verkeer
03-03	Nietap	Sperwer	Onbekend
06-03	Zuidlaren	Buizerd	Verkeer
12-03	Elp	Buizerd	Draadslachtoffer
15-03	Hooghalen	Buizerd	Onbekend
17-03	Zuidlaarderveen	Ransuil	Verkeer
23-03	Elp	Buizerd	Onbekend
24-03	Wijster	Buizerd	Hoogspanningsleiding
31-03	Ruinen	Sperwer	Raamslachtoffer
31-03	Sperwer	Sperwer	Raamslachtoffer
04-04	Westerbork	Buizerd	Geschoten (Gerecht.Lab.) ✓
04-04	Westerbork	Buizerd	Geschoten (Gerecht.Lab.) ✓
04-04	Westerbork	Buizerd	Geschoten (Gerecht.Lab.) ✓
04-04	Westerbork	Buizerd	Geschoten (Gerecht.Lab.) ✓

17-34

04-04	Westerbork	} 17-34	Buizerd	Geschoten (Gerecht.Lab.)
04-04	Westerbork		Sperwer	Geschoten (Gerecht.Lab.)
07-04	Vledder		Sperwer	Raamslachtoffer
07-04	Eelde		Visarend	Tegen vliegtuig
08-04	Borger		Havik	Onbekend
08-04	Borger		Sperwer	Onbekend 6
✓ 14-04	Borger	12-56	Sperwer	Geschoten ✓
✓ 14-04	Borger	12-56	Buizerd	Geschoten ✓
20-04	Coevorden		Ransuil	Onbekend
25-04	Zwiggelte		Ransuil	Draadslachtoffer
✓ 03-05	Westerbork		Buizerd	Geschoten ✓
13-06	Veenoord		Buizerd	Trein
07-07	Eext		Torenvalk	Verkeer
18-07	Drouwen		Buizerd	Onbekend
06-08	Smilde		Sperwer	Raamslachtoffer
06-08	Smilde		Torenvalk	Onbekend
15-08	Diever		Ransuil	Onbekend
20-08	Zwinderen		Steenuil	Verkeer
23-08	Roderesch		Ransuil	Verkeer
25-08	Dwingelo		Steenuil	Verkeer
25-08	Dwingelo		Steenuil	Verkeer
19-09	Noordsleen		Steenuil	Verkeer
23-09	Holten		Ransuil	Verkeer
29-09	Coevorden		Buizerd	Onbekend
11-10	Taarlo		Torenvalk	Onbekend
21-10	Witteveen		Torenvalk	Raamslachtoffer
19-11	Rolde		Ransuil	Verkeer
22-11	Beilen		Sperwer	Raamslachtoffer
22-11	Beilen		Kerkuil	Onbekend
05-12	Gieten		Kerkuil	Onbekend

13-12	Vledder	Ransuil	Onbekend
15-12	Smilde	Ransuil	Verkeer
27-12	Veenoord	Kerkuil	Onbekend
30-12	Odoorn	Havik	Verkeer

HET BOEK

De activiteiten van de WRNON hebben een ongekeerde hoeveelheid gegevens opgeleverd: uitslagen van secties op dode roofvogels door het Centraal Diergeneeskundig Instituut, processen-verbaal, kaarten met locaties van roofvogelnesten, ingevulde roofvogelformulieren, zakjes met ruiveren en wat niet al meer.

Een deel van dit materiaal is in de loop van de jaren gebruikt bij het aan de kaak stellen van roofvogelvervolging en niet zonder resultaat. Plaatselijk is de vervolging sterk afgenomen (Anloo, Ravenswoud, Tonckensbos), elders echter nog niet. Alleen daarom al blijft het belangrijk de roofvogels op de voet te volgen.

Door de grootschalige activiteiten van de SRNON is tevens een geweldige hoeveelheid extra materiaal boven water gekomen, vooral wat betreft broedbiologie en ringmeldingen. Zelfs zo veel dat er stemmen opgingen al die gegevens integraal te verwerken tot een verslag. Door de inspanningen van Bert Takman kon deze utopie worden verwezenlijkt; hij zorgde ervoor dat Willem van Manen zijn vervangende dienst bij Staatsbosbeheer kon uitzitten. Zodoende konden de basisgegevens worden overgezet op nieuwe formulieren, die op hun beurt ter digitalisering bij Staatsbosbeheer werden ingeleverd. Dit mammoetkarwei heeft erin geresulteerd dat de Stichting over 1984-1988 2.937 formulieren in de computer heeft zitten. Het is duidelijk dat we hierdoor bij de uitwerking tot veel meer in staat zijn dan wanneer we de hele mikmak met de hand hadden moeten uitwerken.

Deze ontwikkeling raakte tijdens Willems aanstelling in een stroomversnelling. Al snel was iedereen het er over eens dat een rapport over 1984-1988 geen recht deed aan het belang van de gegevens. Waarom niet proberen er een boek van te maken?

Dat boek gaat er komen! Na allerlei aanloopproblemen daalden in januari 1989 steeds meer computeruitdraaien op de bureaus van de redacteurs (Rob Bijlsma en Willem van Manen) neer. Op dit moment (begin februari) hebben we selecties van het materiaal van het Centraal Diergeneeskundig Instituut (vervolging), Staatsbosbeheer (broedbiologie), Vogeltrekstation (ringmeldingen) en Centraal Bureau voor de Statistiek (landbouwstatistiek) tot onze beschikking. In de loop van het voorjaar komt hier nog het één en ander bij, vooral ten aanzien van broedbiologische parameters.

Het boek berust op vier pijlers.

1. Methodologie.
2. Roofvogelvervolging.
3. Broedbiologie.
4. Ringwerk.

Methodologie.

De kwaliteit van het veldwerk bepaalt in hoge mate de waarde van de gegevens. In feite heeft iedereen binnen de Stichting op zijn eigen wijze - al dan niet fanatiek - meegeholpen aan de roofvogelinventarisaties. De verschillen in gevolgde werkwijze moeten worden uitgelegd vooraleer de gegevens worden gepresenteerd. Daartoe is het bestand gesplitst in twee categorieën, namelijk het referentiegebied en het niet-referentiegebied. In het referentiegebied werden alle roofvogelsoorten intensief op min of meer gestandaardiseerde wijze geïnventariseerd: territoria karteren, nesten opsporen, legsel- en broedselgrootte bepalen, oorzaken van mislukking vaststellen, jongen ringen en voedsel noteren. In de niet-referentiegebieden lag de nadruk van het veldwerk veel meer op het vinden van nesten (en dan vooral van havik en buizerd) en het ringen van jongen. In sommige van deze terreinen werd daarbij zeer intensief gecontroleerd, in andere daarentegen incidenteel. Tot wat voor verschillen de werkwijze in referentie- en niet referentiegebieden kan leiden, wordt duidelijk in onderstaande tabel.

Percentage succesvolle paren (aantal paren met minstens één uitvliegend jong, gedeeld door het aantal vastgestelde territoria; tussen haakjes het aantal vastgestelde territoria) in het referentie- en het niet-referentiegebied.

	Niet-referentiegebied	Referentiegebied
Buizerd	38.3 (319)	61.4 (823)
Havik	59.2 (169)	62.9 (569)
Sperwer	47.2 (176)	69.3 (375)

Alleen bij de havik is het verschil in broedsucces tussen beide gebieden verwaarloosbaar, niet verbazingwekkend als we bedenken dat de meeste haviken met een territorium ook tot broeden overgaan en dat de nesten van deze soort veruit het makkelijkst zijn op te sporen. Bij de buizerd ligt dat geheel anders. In het niet-referentiegebied lijkt het broedsucces bijna dubbel zo hoog als in het referentiegebied. Dit is schijn. Veel buizerds bezetten namelijk wel een territorium, maar gaan niet tot broeden over. Blijkbaar gaat de aandacht in het niet-referentiegebied voornamelijk uit naar succesvolle paren, en worden niet-broedende territoriale paren over het hoofd gezien. Ook bij de sperwer zien we in het niet-referentiegebied een duidelijk gunstiger broedresultaat dan in het referentiegebied: hier geldt hetzelfde fenomeen als bij de buizerd, nog versterkt door het schimmige bestaan van vroegtijdig mislukte broedparen. Het spreekt vanzelf dat deze enorme verschillen tijdig onderkend moeten worden als we een betrouwbaar beeld willen schetsen van de broedbiologie van de respectievelijke soorten!

Roofvogelvervolgning.

De roofvogelvervolgning is via twee verschillende ingangen aan te tonen:

1. sectierapporten van het CDI en
2. verstoringen bij nesten.

Deze gegevens te zamen zullen een "zwart hoofdstuk" opleveren, waarmee de vervolgingshaarden in kaart kunnen worden gebracht. Tevens kan inzicht worden verkregen in de wijzen waarop de vervolgning wordt toegepast. Een tussentijdse rapportage is inmiddels afgerond voor boswachterij "Norg", waar sinds jaar en dag vervolgning plaatsvindt. Met dit door Willem van Manen samengestelde rapport werd aangetoond dat gegevens over broedsucces en leeftijdssamenstelling van de broedpopulatie steekhoudende argumenten kunnen opleveren bij het aantonen van vervolgning. In het boek zal worden getracht het effect van roofvogelvervolgning op de roofvogelbevolking vast te stellen.

Broedbiologie.

Een belangrijk deel van het boek zal bestaan uit een bespreking van de broedbiologie van de verschillende soorten, met de nadruk op havik, sperwer en buizerd (van deze soorten is veruit het meest bekend). In verband met methodologische haken en ogen zullen bij de bespreking van specifieke vragen (zoals de invloed van weersomstandigheden en leeftijd van ouders op broedbegin, legselgrootte en broedsucces) alleen de gegevens uit het referentiegebied worden gebruikt. Voor meer algemene vragen wordt het volledige bestand aangesproken. De eerste resultaten zien er buitengewoon veelbelovend uit. Zo zijn we in staat een gebiedsdekkende verspreidingskaart voor geheel Drenthe te maken, waarop voor alle soorten het aantal paren per 100 ha is weergegeven. Te zamen met de door Arend van Dijk in Zuidwest-Drenthe en de medewerkers van de PPD verzamelde gegevens kunnen we bovendien komen tot een nauwkeurige schatting van het aantal roofvogelparen in geheel Drenthe (over 1980-1988).

Wespendief	58	Havik	266
Rode Wouw	1	Sperwer	380
Bruine kiekendief	35	Buizerd	612
Blauwe kiekendief	2	Torenvalk	550
Grauwe kiekendief	1	Boomvalk	91

Deze cijfers geven al aan dat er in de afgelopen tien jaar veel is veranderd. Die veranderingen zijn gelukkig door Arend van Dijk in Zuidwest-Drenthe op de voet gevolgd; zijn inventarisatiegegevens zullen de trend sinds het eind van de jaren zestig verduidelijken.

Ringwerk.

De ringgegevens verschaffen informatie over trek en dispersie van de broedvogels en de veranderingen daarin in de loop van de jaren. Tevens kunnen deze meldingen worden gebruikt bij

berekeningen over de levensverwachtingen van de verschillende soorten, gesplitst naar jonge en oudere vogels. Deze informatie is cruciaal bij de beschrijving van roofvogelpopulaties. Gelukkig is er de afgelopen jaren op zeer grote schaal in Drenthe geringd; de vele terugmeldingen komen nu goed van pas. Hans Esselink zal zich met de bewerking van dit materiaal bezighouden.

De planning van het boek was erop gericht op 1 april 1989 een kant en klaar manuscript te hebben. Door allerlei vertragingen lukt dat niet. En omdat het veldwerk altijd voorgaat, zal het schrijfwerk de komende zomer grotendeels plat liggen. De komende herfst en winter zal de pen echter opnieuw ter hand worden genomen en het moet wel heel gek lopen wil er in het voorjaar van 1990 geen prachtig roofvogelboek liggen, bomvol met feiten en feitjes en een eerbetoon aan al die medewerkers die zich in de afgelopen jaren het vuur uit de sloffen hebben gelopen om ervoor te zorgen dat we kunnen blijven genieten van baltsende haviken, miauwende buizerds, lachende boomvalken en biddende torenvalken.